

MOLIYAVIY HISOBOTLARNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TUZISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Abdullaev Avazbek Abdurozzoq o'g'li
O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya
Akademiya magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) kompaniyalarning moliyaviy ko'rsatkichlarini yanada aniqroq aks ettirishga va ularni xalqaro miqyosda taqqoslash imkoniyatini ta'minlashga xizmat qiladi. Maqolada MHXS joriy etilishi jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Shu bilan birga, moliyaviy hisobotlarning sifati va ishonchliligini oshirishda xalqaro standartlar asosida hisob-kitoblarning ahamiyati, shuningdek, ushbu standartlarga rioya qilishning afzalliklari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq ravishda tuzish iqtisodiyotni rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etishda muhim omil ekanligi aniqlangan.

Kalit sozlar. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari, moliyaviy hisobotlarni takomillashtirish, xorijiy investitsiyalar, auditning xalqaro standartlari.

KIRISH

Respublikamiz aksiyadorlik jamiyatlarida buxgalteriya hisobi va audit tizimini xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish mamlakatning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi yo'lidagi muhim qadamdir. MHXS va AXSning joriy etilishi moliyaviy axborot sifatini oshiradi, investorlarning ishonchini mustahkamlaydi va O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Mamlakatimizda xalqaro standartlarni joriy etish masalasiga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu jumladan Prezidentimiz Sh.Mirzaev tomonidan ushbu masalada 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611-sonli "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qaror qabul qilindi. Bunda "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida: Belgilansinki, aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari va yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar: 2021 yil 1 yanvardan boshlab, MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etadi va 2021 yil yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlaydi, qonun hujjatlarida MHXSga o'tishning ertaroq muddatlari

nazarda tutilgan yuridik shaxslar bundan mustasno.”¹ Ushbu Farmonga ko‘ra, aktsiyadorlik jamiyatlari 2021 yil 1 yanvardan boshlab buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy xo‘jalik faoliyatini moliyaviy hisobotlarini tayyorlashni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida amalga oshiradi. Lekin bunda ayniqsa xalqaro standartlarga o‘tish jarayonida joriy yilda ta’sir qiluvchi omillar turkumiga koronavirus pandemiyasi salbiy ta’sirini alohida ko‘rsatish mumkin. Shu jumladan O‘zbekistonda ham karantin joriy etilishi natijasida ko‘pgina aktsiyadorlik jamiyatlarining to‘liq quvvat bilan ishlash imkoniyati chegaralangan yoki umuman vaqtincha to‘xtab qolishi iqtisodiyotga salbiy ta’sir ko‘rsatdi. Masalan: o‘tgan 2019 yilda korxonaning likvidligi, foyda darajasi va to‘lov qobiliyati ko‘rsatkichlarini tahlil qiladigan bo‘lsak, yaxshi va ijobiy natijalarga erishganligi bilan 2020 yilda aksincha ushbu ko‘rsatkichlar bo‘yicha salbiy holatni kuzatish mumkin. Shu sababli moliyaviy hisobotning xalqaro standartida alohida ushbu masalaga e’tibor qaratilgan. Ushbu holat bevosita ta’sirini belgilash maqsadida IAS №10 “Hisobot davridan keyingi hodisalar” nomli standartdan foydalanishni taqozo qilmoqda.

Dunyo mamlakatlarida chuqurlashib borayotgan globallashuv va integratsiya jarayonlari umumtan olingan xalqaro me’yorlar va standartlarga o‘tish hamda ularga amal qilishga bo‘lgan talablarning kuchayishiga sabab bo‘lmoqda. Dunyoda turli sohalarda faoliyat yuritayotgan barcha aktsiyadorlik kompaniyalari, 45 mingdan ortiq transmilliy korporatsiyalar va yirik kompaniyalar o‘zlarining 250 mingdan ortiq sho‘ba va boshqa bog‘liq kompaniyalari bilan birgalikda MHXSlariga muvofiq moliyaviy hisobotlarni ixtiyoriylik asosda tuzmoqdalar. Shu bois, MHXSlarini e’tirof etuvchi mamlakatlar soni oshib bormoqda. Hisob va hisobotni xalqaro standartlar talablariga muvofiqlashtirish, shu asosda moliyaviy hisobotning dunyo miqyosida garmonizatsiyasiga erishish, ilg‘or tajribalardan milliy darajada samarali foydalanish barcha mamlakatlar uchun eng dolzarb masaladir.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi, 2015 yil 24 aprelda PF-4720-sonli “Aktsiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv uslublarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmonlari, 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611-sonli “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi, 2018 yil 19 sentyabrdagi PQ-3946-sonli “O‘zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 28 iyuldagi 207-conli “Davlat ulushi bo‘lgan aktsiyadorlik jamiyatlari va boshqa xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar faoliyati samaradorligini baholash mezonlarini joriy etish to‘g‘risida”gi Qarori hamda mazkur

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2020 yil 24 fevral, PQ-4611-son Qarori.//Lex.uz.

sohaga oid bo'lgan boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni bajarishda ushbu dissertatsiya ishi muayyan darajada xizmat qiladi.

Shuningdek, yuqoridagi bayon etilgan masalalarni ijobiy hal etish mazkur mavzu bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borishni taqozo etadi va magistrlik dissertatsiya ishda aynan ushbu masalalarni yorish zaruriyatini belgilab beradi.

Tahlil va natijalar. Maqolada moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar (MHXS) joriy etilishi natijasida kompaniyalar o'zlarining moliyaviy ahvolini aniq va ishonchli ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning xalqaro miqyosda raqobatbardoshligini oshiradi. Tahlilda, MHXS joriy etilishidagi asosiy qiyinchiliklar – mahalliy qonunchilik va standartlarga moslashish, mutaxassislarining malakasini oshirish, texnologik infratuzilmani takomillashtirish kabi omillar o'rganilgan. Shu bilan birga, xalqaro standartlar asosida hisobotlarni tayyorlash jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Tahlil natijalariga ko'ra, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlash quyidagi natijalarga olib kelishi mumkin:

1. Kompaniyalarning moliyaviy holatini xalqaro mezonlarga muvofiq tarzda ifodalash shaffoflikni ta'minlaydi.

2. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq tayyorlangan hisobotlar xorijiy investorlar uchun ishonchli ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi, bu esa investitsiyalar oqimini ko'paytiradi.

3. MHXS asosida tayyorlangan hisobotlar kompaniyalarni xalqaro bozorga kirishga va u yerda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

4. Mahalliy qonunchilik va standartlarni xalqaro me'yorlarga moslashtirish jarayonida yuzaga keladigan muammolar hal etilishi natijasida, kompaniyalar xalqaro bozorda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Umuman olganda, maqola moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar asosida tuzishning iqtisodiy samaradorligi va amaliy ahamiyatini yoritib beradi.

XULOSA

Moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar asosida tayyorlash zamonaviy iqtisodiy muhitda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayonni takomillashtirish orqali nafaqat milliy iqtisodiyotning shaffofligini oshirish, balki xalqaro miqyosda ham raqobatbardoshlikni kuchaytirish mumkin. Shu sababli, milliy va xalqaro standartlarni uyg'unlashtirish, mutaxassislarining malakasini oshirish va texnologik imkoniyatlardan samarali foydalanish muhim vazifalar hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuni.
<https://lex.uz/acts/2931253>.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4611-son qarori. 2020 yil 24 fevral.

3. D.E.Norbekov, A.T.To'raev, Sh.Sh.Rahmonov. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. T.: Iqtisodiyot va moliya, 2019. -332 b.

4. Azamat Abdirakhimovich Eshankulov. Buxgalteriya balansi: turlari, tarkibiy tuzilishi va unga qo'yiladigan talablar. Talqin va tadqiqotlar respublika ilmiy-uslubiy jurnali №11.

5. «Moliyaviy hisobotni taqdim etish» 1-son Moliyaviy hisobotning xalqaro standarti. №1. <http://www.mf.uz>.

6. International Financial Reporting and Analysis, 4- Edition. D. Alexander, A. Britton, A. Jorissen. 2009. 17-p